

Фесенко Г. Г.,

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри історії і культурології*

*Харківського національного університету міського господарства
імені О. М. Бекетова*

ПАМ'ЯТЬ ПРО ГОЛОКОСТ: СТРАТЕГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ У ХХІ СТ.

Меморіальний простір може окреслювати різноманітні взаємодії між минулим та теперішнім, оскільки минуле не дає себе «законсервувати» та постійно опосередковується теперішнім. Те, як відбувається це опосередкування теперішнім, є виявом духовних потреб, морального потенціалу сучасного суспільства. У такому сенсі пам'ять про Голокост є результатом генерації не лише певної інформації, а й форм пам'яті.

Пам'ять про Голокост визнано визначальною для європейської історії в контексті актуальних питань запобігання антисемітизму, расизму та будь яких форм дискримінації. У 2021 році ЄС, керуючись принципами побудови відкритого, інклюзивного та рівного суспільства, прийняв свою першу в історії «Стратегію боротьби з антисемітизмом і сприяння єврейському життю (2021–2030)» (далі – Стратегія). У ній, зокрема, зазначено: «Ми зобов'язані зберегти пам'ять про всіх жертв та їхні страждання. Ми в боргу перед тими, хто загинув під час Голокосту, ми в боргу перед тими, хто вижив, і ми в боргу перед нашими майбутніми поколіннями» [3].

ЄС визнає, що приборкання одвічного лиха антисемітизму вимагає постійних зусиль. Як сказав Прімо Леві, який пережив Шоа: «Це сталося, отже, це може статися знову» [1]. Протягом десятиліть ті, хто пережив Голокост, ділилися своїми історіями, утворюючи відповідну традицію пам'яті. Наразі актуальним завданням стає збереження цих спогадів, щоб історії свідків Голокосту не були забуті та точно переказані. Окрім того, викликом для теперішнього та майбутніх поколінь європейців стає пошук нових форм пам'яті. За даними ЄС, кожен 20-й європеєць ніколи не чув про Голокост. Водночас дві третини європейців переконані, що вшанування пам'яті Голокосту допомагає гарантувати, що подібні звірства більше ніколи не повторяться. Через це наголошується на необхідності розробити нові способи підвищення обізнаності європейців, зокрема в місцевому контексті, місцях, де стався Голокост. Стратегією передбачається також сприяння місцевим ініціативам щодо відвідування та відновлення місць єврейської культури та меморіальних

місць. Історична пам'ять про Голокост кристалізується через «місця пам'яті». «Місця пам'яті» покликані допомогти суспільству повернути відчуття зв'язку з минулим, й тим самим подолати віддаленість минулого і сьогодення. Дослідники стверджують, що «глобалізовані» меморіальні музеї Голокосту відображають нову мову вшанування пам'яті та утворюють глобалізований простір для етичного осмислення подій. «Універсалізація Голокосту» встановила Шоа як історичну точку відліку, легітимізуючи глобальний моральний імператив дотримання прав людини.

У дослідженнях щодо культури пам'яті розрізняють країни, суспільства яких мають «історичну пам'ять» про подію, і ті (не залучені), які мають «детериторіальну пам'ять». Відповідно до цього підходу, Україна, на теренах було здійснено масові вбивства євреїв, розглядається як країна з «історичною пам'яттю» про Голокост. Меморіальний ландшафт України має чисельні місця «Голокосту від куль» [2]. Відомо, що Голокост в Україні відрізнявся від Голокосту в Європі тим, що на українських землях більшість єврейського населення загинуло від куль в ярах та ямах на краю поселень, де вони жили.

Проекти з меморіалізації Голокосту найчастіше ініціювалися єврейськими громадами чи міжнародними організаціями. Водночас в Україні окреслюється й розуміння того, що вшанування загиблих у Голокості є справою не лише єврейської громади. «Робота з пам'яттю» про Голокост має бути інтегрованою у загальне бачення історії України.

Список використаних джерел:

1. Леві П. Чи це людина / перекл. М. Прокопович. Львів : Вид-во Старого Лева, 2017. 272 с.
2. Einsatzgruppen massacre sites in Ukraine and surrounding areas. URL: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/map/einsatzgruppen-activity-in-ukraine-and-surrounding-areas>.
3. EU Strategy on Combating Antisemitism and Fostering Jewish Life (2021–2030). European Union, 2021. 31 p.